

På sporet af byen

Om byvandring med aktiv læsning af ord og symboler

LISE LOTTE FREDERIKSEN, CAND.MAG., PENSIONERET LEKTOR, FORFATTER OG FORTÆLLER

En del af mit liv består i at gå litterære byvandring. Jeg går med mennesker i alle aldre, og mine ture spænder fra det litterært tolkende til det bredere fortællende. Jeg går f.eks. turen ”Halfdan Rasmussens verden” på Christianshavn for børn helt ned til 0. og 1. klasse. Og jeg går Bjarne Reuter-tur i Brønshøj for større børn i udskoling. Hver enkelt tur bliver tilpasset en skoleklasses særlige behov og baggrunde. I dette essay skriver jeg om byvandring ud fra en særlig vinkel, nemlig læsning af både byrum, sprog og tekster.

Fokus i nærværende tekst er på, *hvordan* en byvandring kan skærpe deltagernes evne til at læse tegn i bybilledet. Med tegn mener jeg alt fra trafikskilte, symboler i form af allegorier på mure og decideret skrift, fra graffiti til mere officielle skilte. Måske læres noget bedre ude i ”den store verden” end i det muligvis mere sterile klasseværelse? Jeg har talt med mange ”sene” læsere, der drømte sig væk fra skolens verden og desværre fandt den kedelig og uspændende. Og derfor kan det være et godt supplement at drage ud i mere pulserende rum, byrum, hvor oplevelser ligger lige foran en eller rundt om hjørnet. Det kan være en god indgang til læsningens mysterier, fordi konteksten tit udvider sig. Man kan lære at ”læse” byen og dermed blive bedre til at læse mange nye genrer. Byen kan blive et fortællende rum, der åbner sig for en undervejs.

” Byen kan blive et fortællende rum, der åbner sig for en undervejs.

Der kan naturligvis være lærere, som kan skabe et magisk klasserum i skolen selv og på magisk vis transformere det til et bjerglandskab eller en underjordisk, hemmelig tunnel. Men den mundtlige fortælling er ikke altid i høj kurs i skolen sammenlignet med situationen i verden udenfor, hvor fortællere i dag nærmest står i kø for at udøve deres hverv. Alene i København er der over 15 byvandringsselskaber.

At finde rundt i by og tekst

Jeg har været byvandrer (sådan for alvor) de seneste 20 år, og det at kunne finde rundt i sin by er for mig et must; lige så vigtigt som at kunne læse i bøger og på skærme. Det er en afgørende del af at kunne orientere sig i verden. Går vi ned ad en tilfældigt valgt gade, f.eks. Torvegade på Christianshavn, med en gruppe børn, kan vi bruge de visuelle indtryk på turen som vej ind i læsningen af tekst og by ved at spore dem ind på de mange, gamle gæstgiverskilte. Her kan de gå fra logolæsning til egentlig tekstlæsning. Et gæstgiveri hedder f.eks. Ravnene: Vi ser fuglefiguren i relief på væggen, vi ser navnet, og de kommende læsere forbinder de to.

Så er vi allerede sporet ind på at finde andre dyrenavne i gadebilledet, når vi kommer andre steder, f.eks. i Middelalderbyen i Lille Kannikestræde. Her er vi midt i byens partyscene og finder værts- huset Den Glade Gris. Vi får foræret både den naturalistisk gengivne gris og den stavede, symbol- ske gengivelse. Temaet for en sådan tur kunne være – for barnlige sjæle – en dyresafari i byen.

Aktivt opsøgende adfærd er påkrævet

Som byvandrer skal du IKKE være en, der remser kongerækker og årstal op, gab, gab, men én, der udfordrer dine medvandrere til at finde ord og skilte i byrummet. De fleste ser bedst, når de er på rejse, kunsten er at kunne se det, man står lige midt i. Man tror, man ved, hvad der er lige for næsen af én, men man aner det faktisk ikke. Byturen bringer én i bevægelse. Men lad os prøve at gøre det så konkret som muligt. Vi finder nogle eksempler.

” Man tror, man ved, hvad der er lige for næsen af én, men man aner det faktisk ikke.

Stedsans i Middelalderbyen

I Store og Lille Kannikestræde i Indre By er du ikke langt fra Købmagergade, der er fuld af skilte og gamle butikker. I vinduet til forretningen Petit Gas ser du et overflødhedshorn af hatte, og det er nærliggende at spørge, hvilke af dem deltagerne kender navnene på. Kender de mon en deer- stalker, en bowlerhat eller en sixpence? Hatten var tegn på respektabilitet og status, og det sidste, man pantsatte “hos onkel” i Stræde tæt på. Der er bagerkringler, bækkener hos frisører, støvler hos skomageren, og byturen kan lede dig fra “billede” til tekst, hvis du selv skubber på deltagerne. Du tydeliggør dine forventninger til turen, og du inddrager deltagerne aktivt: Hvad er det, vi især skal på denne tur? Og *hvordan* kan I bidrage til den? Der er mange gamle kollegier, der er stiftelser i sidegaderne. Der er meget at læse.

Krigsråd Mørcks Minde i Lille Kannikestræde er et mystisk navn, for hvad var en krigsråd? Her kan fantasien folde sig ud. Her arbejder vi med ordforråd og begrebsdannelse. Børnene har på det seneste hørt meget om krig, så hvad kan en krigsråd hentyde til? Deres svar er mange og spændende.

Børn er optaget af steder. Og vi kan diskutere begrebet stedsans. Er det medfødt? Kan man lære det? Der er rumlig intelligens, der er sproglig intelligens... og en byvandring med fokus på læse- fremmende evner bør kombinere de to. Hvad betyder en kannik? Hvor boede han? Børnene kan lave et mindre bykort og skrive navne på.

Byrum byder på skilte; det gør også Store Strandstræde ved Nyhavn, det gør Jægersborggade på Nørrebro, så det er bare om at komme i gang. Jeg er langt fra nogen ekspert i literacy, men har da oplevet aha-oplevelsen hos nogle af deltagerne, når vi har valgt at gå skilteture eller safariture. Glæden opstår, når noget går op for én. Når viden fra forskellige områder kombineres.

” Glæden opstår, når noget går op for én. Når viden fra forskellige områder kombineres.

Det handler om at skærpe nysgerrighed og opmærksomhed over for byens rum. Og vælger man på forhånd et tema, så sporer man deltagernes opmærksomhed ind på netop det: *symboler* i byen: Man kan gå på tur i Frederiksstaden og finde mange sjove skilte i Bredgade. En tur ind ad portene åbner for nye muligheder. Der er elefanter, der er løver, der er porte med masser af Thorvaldsen-figurer. Byen fortæller gavmildt sin historie for os, hvis vi ellers "gider" tage imod.

De stinkende rige og andre spooky elementer

Helt godt er det at gå ind i Trinitatis Kirke og se på gravmæler. Oppe foran alteret finder du *memento mori* i form af korslagte knogler, kranier og timeglas. Det sætter fantasien i gang, og en lille dreng i 3. klasse reagerede prompte, da han hørte, at de rige engang ville ligge tæt på alteret med forhåbninger om en bedre adgang til den næste verden. Vi talte om, at det krævede penge at købe sig til en god plads i kirken, men at det blev forbudt at ligge der. Det var sundhedsfarligt og smittefarligt. Straks sagde drengen: "Nå, så er det derfor, det hedder de stinkende rige!"

En byvandring kan sætte fuld opmærksomhed på udtryk og vendinger i sproget, øge ordforrådet og øge fantasien. Når vi nu alligevel er i og omkring Middelalderbyen, så er det oplagt at gå en håndværkertur med lys på gamle udtryk fra håndværk, hvoraf mange er uddøde i dag. Så forenes både sproglig opmærksomhed og historisk viden. Hvem kender f.eks. etymologien bag ordet "ubehøvlet"? Viden om det åbner døre til en verden, der var nok så grusom: At blive trukket mere eller mindre afklædt hen over et uhøvlet bræt var at blive behøvlet! Et overgangsritual fra snedkerverdenen.

” En byvandring kan sætte fuld opmærksomhed på udtryk og vendinger i sproget, øge ordforrådet og øge fantasien.

Og *epitafier* i kirken kan nærstudies, og ordforrådet kan ofte udvides. Her må læreren/byvandreren nok læse op, men ordene går ind hos mange børn, fordi de er sjældne: retskaffen, nidkær... gode sjældne ord. Lad være med at gå efter det nemme; børn kan sagtens rumme "svære" ord, hvis der kommer magi omkring dem.

Turen kan følges op af en vandring på Assistens Kirkegård i København, hvor de selvsamme ord findes i massevis. Og som en gave er de her kombineret med symboler i form af duer, knækkede søjler, kors, bikuber og meget mere. Her er der igen mulighed for visuel symbol læsning, som kombineres med indlæring af ord og begreber med speciel betydning. Når børn lærer at læse, spiller en encyklopædisk viden ind, og kirkegården inviterer til en verden, hvor der er højt til loftet og mange spooky elementer.

Giertrud Birgitte

De store emner ligger lige for, og børn er mindre berøringsangste end voksne: Hvad sker der, når vi dør? Kommer vi et andet sted hen bagefter? Er døden noget, vi skal være bange for? Midt i læsning af symboler og navne finder vi tid til de store spørgsmål, som ikke mindst børn er optaget af. Turen må gerne blive en samtale, en dialog. Det kræver naturligvis en styring, da børnene befinder sig på mange niveauer.

Historien om Giertrud Birgitte Bodenhoff, den unge enke, der blev levende begravet, appellerer stærkt til de kommende læsere: Den unge enke fik tandpine og gik i koma oven på for meget opium. Man troede hende død, og hun blev levende begravet. En rigtig gyser, som opfordrer til, at vi ser

nærmere på gravstedets inskription og udformning, der er en af de flotteste på Assistens, kirkegården, der er Danmarks svar på Highgate Cemetery i London. Så bliver det ikke flottere.

Det rykker

For mig har det været sjovt at se, hvordan børn og unge, jeg har været på tur med, rykker sig i spring med hensyn til læsning. Det har jeg kunnet iagttage, når jeg har mødt dem på gentagne ture med forskellige tidsmellemlum. Måske handler det om at finde netop den indgang til den magiske verden, der optager dem. Jeg er her åben for engleture, dinosaurjagt, monsterjagt og meget andet i byen. Der er ture om faktiske forhold, men der er sandelig også kontrafaktiske ture og fantasiturer. Alt, hvad der bidrager til at skærpe læse- og ”afkodnings”-evnen, kan bruges. Og turene kan passende afsluttes med en række store og eksistentielle spørgsmål, som børn tit ikke er bange for at kaste sig ud i.

Jeg har sågar gået tur med børn, jeg til sidst spurgte: Hvad er det vigtigste i livet? Hvad kommer det an på? En 7-årig dreng svarede uden at blinke: Det vigtigste er *harmoni og fantasi*. Jeg er tilbøjelig til at give ham ret: Når stemningen er fin, kan fantasien få vinger, og man tør binde an med lange og indviklede ord. Koden kan knækkes – også på gravsten med ”gamle” ord, der umiddelbart forekommer utilgængelige. Ældre ord smager godt, ligger godt i munden, og det, at man ikke umiddelbart forstår dem, kan være direkte motivationsskabende.

Forfatteren fortæller om sig selv...

Jeg er selv fortæller og blev det faktisk af ren nødvendighed som lille, mest for at undgå ubehagelige situationer. Jeg hadede især at gå til dans, og jeg fik lov til at fortælle uhyggelige historier i pauserne, så trak de ud, og der blev stadig mindre tid til dansen, hvilket lige netop var det, jeg ville opnå.

Jeg er cand.mag. i engelsk, dansk og teatervidenskab og har i mange år undervist i gymnasiet og på lærerseminariet og ofte brugt fortællingen som undervisningsmetode. Jeg holder foredrag og har byvandring i København og arrangerer litterære rejser i udlandet.

Forslag til læsning om litterær byvandring

Svansø, B., & Frederiksen, L. L. (2021). *Gå en klassiker*. Forlaget Anglomania. En bog med indlagte podcasts om at gå litterære værker i byen. For større børn og voksne.

Det handler om at **skærpe nysgerrighed** og **opmærksomhed** over for byens rum. Og vælger man på forhånd et tema, så sporer man deltagernes opmærksomhed ind på netop det: **symboler i byen.** Man kan gå på tur i Frederiksstaden og finde mange sjove skilte i Bredgade. En tur ind ad portene åbner for **nye muligheder.** Der er elefanter, der er løver, der er porte med masser af Thorvaldsen-figurer. Byen fortæller gavmildt sin historie for os, **hvis vi ellers “gider” tage imod.**

(Lise-Lotte Frederiksen)